

Maharashtra Board Class 10 Sanskrit Amod BchYg

Chapter 12 आदिशङ्कराचार्यः

आदिशङ्कराचार्यः Summary in Marathi

प्रस्तावना :

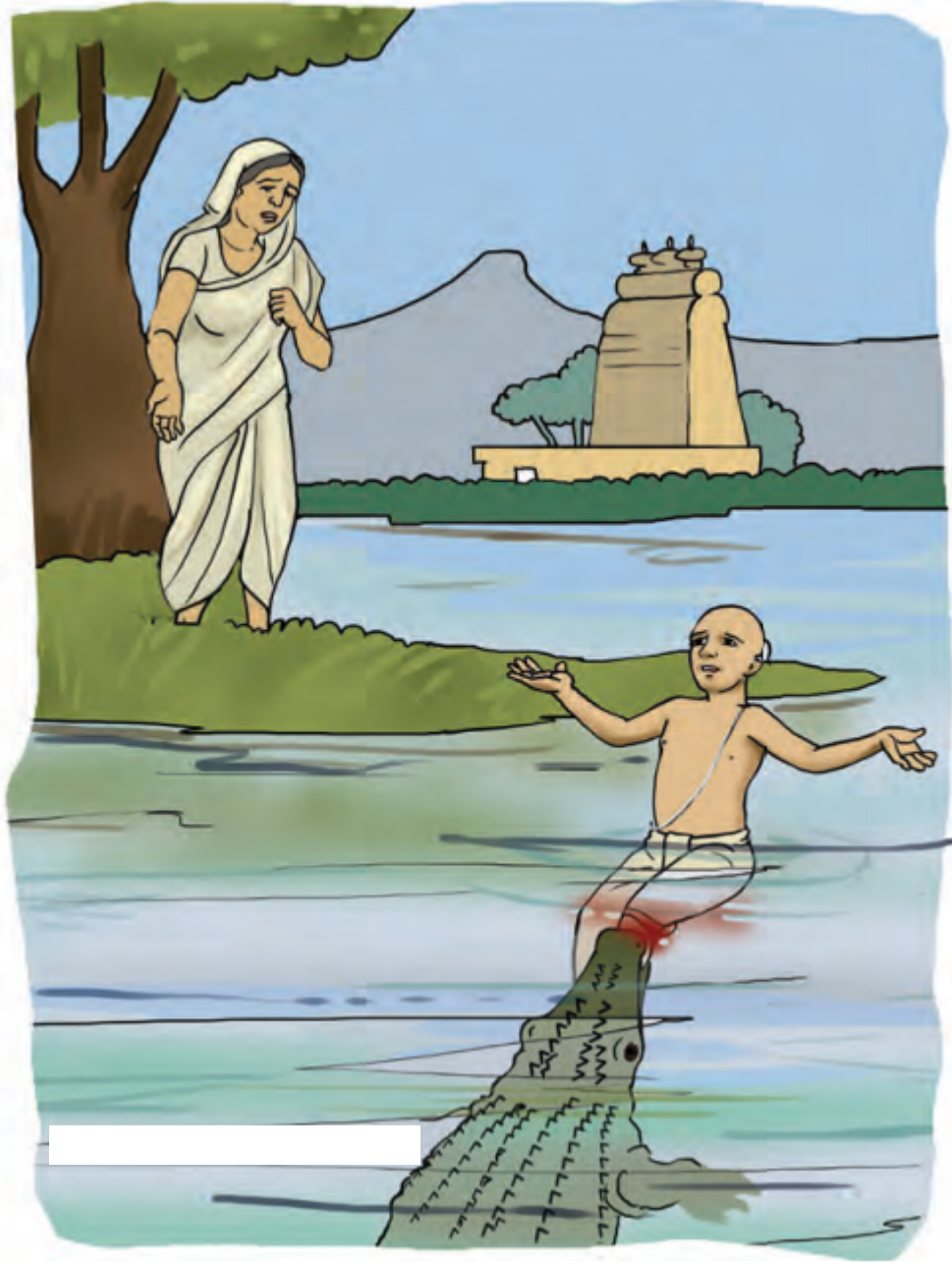
शंकराचार्य हे आठव्या शतकातील अद्वैत वेदांताचे उद्गाते व भारतीय तत्त्वज्ञ मानले जातात. शंकराचार्यांनी द्वारका, जगन्नाथपुरी, शृंगेरी व ज्योतिर्मठ येथे चार पीठे स्थापून त्यांच्या चार मुख्य शिष्यांना पीठासीन आचार्य नेमून आचार्य परंपरा घालून दिली व लोकांना मार्गदर्शन करणे सुरू ठेवले. त्यांनी प्रस्थानत्रयींवर (वेद, उपनिषदे, गीता) विपुल भाष्य लिहिले. तसेच त्यांनी आज प्रचलित असणाऱ्या अनेक काव्यात्मक स्तोत्रांची रचना केली.

‘आदिशङ्कराचार्यः’ या पाठामध्ये त्यांच्या जीवनातील दोन प्रसंग उद्धृत करण्यात आले आहेत. पहिल्या प्रसंगात, एका अटळ परिस्थितीत सापडले असताना, संन्यासी बनू इच्छिणाऱ्या शंकराचार्यांना त्यांची माता कशी अनुमती देते, याचे वर्णन आले आहे. दुसऱ्या प्रसंगातून शंकराचार्यांच्या शिकवणीचा उलगाडा होतो. ती शिकवण अशी – जो (कोणी) ज्ञान देतो, तो गुरु मानावा.

परिच्छेदः 1

भारतस्य दक्षिणदिशि ..... चिन्तामग्ना जाता।

अनुवादः

पहिला प्रसंग :

संन्यासाकरिता अनुमती मिळाली.

भारताच्या दक्षिणदिशेस, केरळ प्रदेशात आलुवा नगराच्या जवळ कालडी नावाचे गाव आहे. ते गाव पूर्ण नदीजवळ आहे. तेथे आठव्या शतकात जगद्गुरु शंकराचार्यांचा जन्म झाला.

शिवगुरु हे त्यांचे वडील आणि आर्याबा त्यांची आई होती. लहानपणीच त्यांचे वडील शिवगुरु यांचे निधन झाले. त्यामुळे केवळ आईनेच मुलाचे पालनपोषण केले. जेव्हा ते पाच वर्षांचे झाले, तेव्हा मुंज झाल्यावर शिकण्यासाठी ते गुरुंजवळ गेले. तिथे या बालकाने वेद-वेदांगे व विविधशास्त्रे असामान्य वेगाने आत्मसात केली.

अभ्यास संपल्यावर शंकर घरी परतला. घरी परतल्यावर त्यांनी मातृसेवा सुरू केली. आर्याबा सतत त्याच्या विवाहाचा विचार करत असे. पण मनाने, वाणीने व कर्मने (सांसारिक सुखापासून) विरक्त असलेल्या शंकरने आईकडे संन्यास घेण्याकरिता परवानगी मागितली. शंकराची ऐहिक विषयांतील नावड (अलिप्तता) पाहून आर्याबा चिंतातुर झाल्या.

परिच्छेद: 2

एकस्मिन् दिने ..... प्रस्थानम् अकरोत्।

अनुवाद:

एके दिवशी शंकर पूर्णानदीवर स्नानासाठी गेला. जेव्हा तो स्नान करण्यात मग्न होता, तेव्हा एक मगर तेथे आली. मगरीने पटकन त्याचा पाय पकडला. तेव्हा शंकर जोरात ओरडला. “आई! मला वाचव! मगरीपासून मला वाचव!”

तो आक्रोश ऐकून, नदीवर पोहोचल्या आर्याबेने मुलाला मगरीने धरलेले पाहिले. भीतीने गांगरलेल्या तिनेही रडणे सुरू केले. शंकराने, आईला आर्ततेने विनवणी केली. “हे आई, यापुढे मी जगू शकणार नाही. मरण्यापूर्वी मला संन्यासी होण्याची इच्छा आहे. तेव्हा आता तरी मला अनुमती दे.”

मनात नसताना सुद्धा हतबल आई (त्याला) म्हणाली – “बाळा, जशी तुझी इच्छा आहे. तसेच होऊ दे. आताच संन्यास स्वीकार, माझी अनुमती आहे.” त्याच क्षणी आश्चर्य घडले. देवकृपेने मगरीने शंकराला मुक्त केले. नदीकाठी येऊन त्याने आईच्या चरणांना नमस्कार केला.

नंतर शंकरने आईला संन्यासाचे महत्व समजावून दिले. संन्यासी फक्त एकीचा पुत्र नाही. हे विशाल जगच, त्याचे घर आहे. ‘हे माते, तू जेव्हा माझी आठवण काढशील, तेव्हा मी तुझ्याकडे येईन’ असे आईला वचन देऊन तो घरातून निघून गेला.

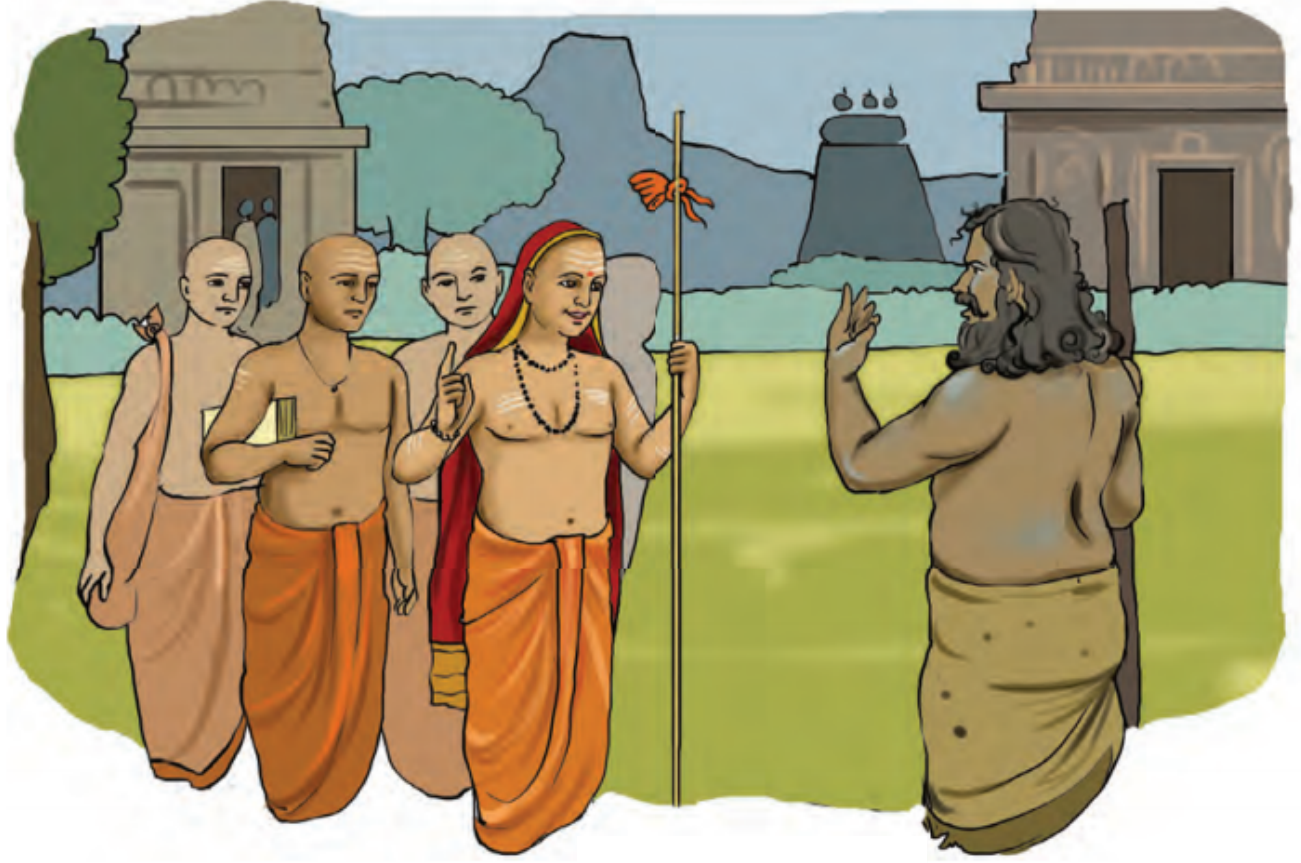
त्यानंतर, गोविन्दभगवत्पादांचे शिष्य होऊन सर्व दर्शनांचे अध्ययन केले. त्यांच्याकडून संन्यासदीक्षा घेऊन वैदिक धर्म स्थापनेसाठी प्रस्थान केले.

परिच्छेद: 3

एकस्मिन् दिने ..... मुनिरभ्यगात्।

अनुवाद:

दुसरा प्रसंग

जो (कोणी) ज्ञान देतो, तो गुरु मानावा.

एके दिवशी, आचार्य शिष्यगणासोबत गंगानदीवर स्नान करण्याकरिता गेले. तेव्हा, रस्त्यात कोणीतरी गरीब, मलिन (मळकट) शरीर असलेला, फाटक कपड घातलेला माणूस त्याच्या समोर आला. त्याला पाहून 'बाजूला हो, बाजूला हो' असे शिष्य म्हणाले.

तेव्हा त्या माणसाने विचारले – “बाजूला हो, बाजूला हो” असे कोणास म्हणत आहात? शरीरास का आत्म्यास? खरेतर, आत्मा हा परमेश्वराचाच अंश आहे. म्हणून तो सर्वांमध्ये सारखाच आहे. तसेच, सर्वांची शरीरे पंचमहाभूतांनी युक्त आहेत. तर मग, तुमचे शरीर माझ्या शरीराहून भिन्न कसे व तुम्ही देखील माझ्याहून निराळे कसे?’ वेदांताचे सार (खरा अर्थ) त्याच्या मुखातून ऐकल्यावर आचार्यांनी त्याला नमस्कार केला. ज्ञान कोणाकडूनही ग्रहण केले पाहिजे.

‘जो कोणी ज्ञान देतो तो गुरु’ या विचाराने आचार्यांनी तेथेच ‘मनीषापञ्चकम्’ स्तोत्र रचले. अशा प्रकारे, आसेतुहिमाचल हिंडणाऱ्या त्यांनी अद्वैत तत्त्वज्ञानाचा प्रचार केला. मुनींनी (शंकराचार्यांनी) वयाच्या आठव्या वर्षी चार वेद जाणले. बाराव्या वर्षी सर्वशास्त्रांचे जाणकार झाले. सोळाव्या वर्षी भाष्यांची रचना केली. (आणि) बत्तीसाव्या वर्षी ते स्वगृही (पंचत्वात विलीन) निघून गेले.

शब्दार्थः

1. दिवङ्गतः – passed away – वारले
2. विरक्तः – detached – विरक्त
3. अधीतवान् – studied – अभ्यास केला

4. अनुमतिः – permission – परवानगी
5. चिन्तामग्ना जाता – was distressed – चिंतातुर झाली
6. वचसा – by speech – वाणीने
7. जगद्गुरोः – of the world's preceptor – जगद्गुरुंचा
8. ऐहिकविषयेषु – in worldly pleasures – सांसारिक सुखामध्ये
9. संन्यासार्थम् – for renunciation – संन्यास घेण्यासाठी
10. मग्नः – engaged – मग्न होते
11. नक्रः – crocodile – मगर
12. संन्यास – renunciation – ऐहिक जगाचा त्याग
13. भयाकुला – perplexed with fear – भीतीने गांगरलेली
14. विवशा – helpless – हतबल
15. अनिच्छन्ती – not desiring – इच्छा नसताना
16. आर्ततया – intensely – आर्ततेने
17. अगृह्णात् – caught – पकडले
18. आक्रोशत् – screamed – ओरडला
19. अवाबोधयत् – made realise – समजावून दिले
20. त्रायस्व – please save – वाचव
21. प्रतिश्रुत्य – having promised – वचन देऊन
22. झटिति – quickly /swiftly – झटकन/पटकन
23. इतःपरम् – henceforth – यापुढे
24. प्रस्थानम् अकरोत् – set off – प्रस्थान केले
25. जीर्णवस्वधारी – one who was wearing tom clothes – फाटके-तुटके कपडे घातलेला
26. आत्मा – soul – आत्मा
27. सर्वशास्त्रवित् – knower of all scriptures – सर्व शास्त्रे जाणणारा
28. पर्यटन् – wandering – हिंडून
29. सारम् – essence (real meaning) – सार (मूलतत्त्व)
30. ग्रहाम् – should be comprehended – ग्रहण करण्यायोग्य
31. पञ्चमहाभूता – consisting of five – पंचमहाभूतांनी युक्त
32. त्मकानि – eternal elements
33. आसेतुहिमाचलम् – from Himalayas to सेतू (whole India) – हिमालयापासून सेतू (संपूर्ण भारत)
34. अपसर – get aside/go back – बाजूला हो/मागे हो
35. प्रणनाम – saluted – नमस्कार केला
36. प्रचारम् अकरोत् – propogated – प्रचार केला